

Типологія особистості ризику

Vdovychenko O.V. Typology of the risk personality / O.V. Vdovychenko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 29. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 115–124.

О.В. Вдовиченко. Типологія особистості ризику. У дослідженні розкрито поняття особистості ризику, що характеризується через інтегровану здатність до діяльності у ситуаціях невизначеності та небезпеки, яка функціонує у континумі «готовність до ризику – схильність до ризику», «імпульсивність – раціональність», «прагнення до ризику – ризик як копінг та захист». У статті представлено три типи особистості ризику: конструктивний, деструктивний та адаптивний, які відрізняються рівнем розвитку таких параметрів, як пошук гострих відчуттів, неадекватне прагнення до труднощів, непереносимість одноманіття, схильність до ризику та готовність до ризику. Адаптивний тип особистості ризику характеризується помірністю у прагненні до труднощів, прагненням до різноманіття життя, непереносимістю одноманітності, низькою схильністю до ризику і високою готовністю до нього. Цей тип передбачає найвищі показники позитивного ставлення до складних завдань та ургентної залежності. Деструктивний тип особистості ризику характеризується високими показниками прагнення до ризику, які проявляються у високому рівні потреби у гострих відчуттях, труднощів, розваг, схильності до ризику. Цьому типу властиві найвищі показники толерантності до невизначеності. Конструктивному типу особистості ризику властиві низькі показники схильності до ризику та не виправданої екстремальної поведінки у поєднанні з високими показниками готовності до ризику. Цей тип характеризується вищими показниками прагнення до досконалості, порівняно з іншими типами особистості ризику.

Ключові слова: особистість ризику, ризик, ургентна залежність, толерантність до невизначеності, губристична мотивація.

О.В. Вдовиченко. Типология личности риска. В исследовании раскрыто понятие личности риска, характеризующая интегрированной способностью к деятельности в ситуациях неопределённости и опасности, которая функционирует в континууме «готовность к риску – склонность к риску», «импульсивность – рациональность», «стремление к риску – риск как копинг и защита». В статье представлено три типа личности риска: конструктивный, деструктивный и адаптивный, которые отличаются уровнем развития таких параметров, как поиск острых ощу-

щений, неадекватное стремление к трудностям, непереносимость однообразия, склонность к риску и готовность к риску. Адаптивный тип личности риска характеризуется умеренностью в стремлении к трудностям, стремлением к многообразию жизни, непереносимостью однообразия, низкой склонностью к риску и высокой готовностью к нему. Этот тип предполагает высокие показатели позитивного отношения к сложным задачам и urgentной зависимости. Деструктивный тип личности риска характеризуется высокими показателями стремления к риску, которые проявляются в высоком уровне потребности в острых ощущениях, развлечениях, склонности к риску. Этому типу свойственны высокие показатели толерантности к неопределённости. Конструктивному типу личности риска свойственны низкие показатели склонности к риску и неоправданному экстремальному поведению в сочетании с высокими показателями готовности к риску. Этот тип характеризуется высокими показателями стремления к совершенству по сравнению с другими типами личности риска.

Ключевые слова: личность риска, риск, urgentная зависимость, толерантность к неопределённости, губристическая мотивация.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стандарти сучасного суспільства вимагають від особистості розвитку якостей, які дозволяють бути ефективним у ситуаціях ризику. Такі ситуації розглядаються індивідом як суб'єктивно небезпечні або наділені якостями невизначеності, вірогідності. Проблема психологічних особливостей особистості, пов'язаних із діяльністю в ситуаціях ризику, є недостатньо розробленою.

Схильність і готовність до ризику, основні цінності, мотиви, які лежать в основі прийняття ризикових рішень і реалізації ризикової поведінки особистості утворюють певну «ризикову сферу особистості». Для концептуалізації цієї сфери, визначення її змістової наповненості та структури ми пропонуємо термін «особистість ризику».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується запропонована стаття. У психологічній науці ризик розглядається як можлива небезпека несприятливого завершення ситуації (О.М. Яницький, Н.О. Альшина), як активність людини у ситуації невизначеності (В.Ф. Капустін, К.К. Платонов, О. Реан), як прогностична оцінка категорія у ситуації невизначеності (Т.В. Корнілова, Г.М. Солнцева, А. Тверські), як вибір із багатьох альтернатив (В.С. Ібрагімова, В.В. Ойгензіхт), як дії навмання (Є.П. Ільїн).

Аналіз сучасних досліджень ризику дозволив нам сформулювати робоче визначення особистості ризику як інтегрованої особистісної здатності до діяльності у ситуаціях невизначеності та небезпеки, що функціонує у континумі «готовність до ризику – схильність до ризику», «імпульсивність – раціональність», «прагнення до ризику – ризик як копінг та захист». Отже, особистість ризику обумовлена суб'єктивними (сукупністю психофізіологічних та психологічних характеристик індивіда) та об'єктивними (ситуації невизначеності та небезпеки) факторами.

До суб'єктивних психологічних характеристик особистості ризику слід віднести імпульсивність, готовність до ризику, схильність до ризику, прагнення до гострих відчуттів, труднощів, запобігання нудьги та одноманітності. Об'єктивні характеристики функціонування особистості ризику характеризуються ситуаціями небезпеки та невизначеності.

Особистість ризику має характеризуватись високою толерантністю до невизначеності, яка є інтегральною характеристикою особистості, яка виражається у психологічній стійкості [9]) і включає різномірні індивідуальні властивості, складається з системи особистісних і групових цінностей, групових настановлень [5].

Також до ключових характеристик особистості ризику нами була віднесена ургентна залежність як залежність особистості від нестачі часу. З прискоренням темпу життя сучасного суспільства, нав'язуванням моделі успіху, яка заснована на виконанні максимальної кількості завдань у все більш короткі терміни відбувається формування ургентної адикції, яка напряду пов'язана зі змінами психічного часу. Така людина ігнорує минуле, витягує з нього досвід, нехтує реалізацією своїх цілей і бажань, відкладаючи їх на невизначене майбутнє [7]. В цілому, більшість сучасних людей орієнтовані на сьогоднішній день, роль минулого в їх житті невелика, а майбутнє не цілком визначене. На нашу думку, прагнення до невизначеності, яка лежить в основі ризику, може бути властива особам з ургентною залежністю.

К.І. Фоменко визначено поняття губристичної мотивації, під якою автор розуміє прагнення особистості до самоствердження. Особистість ризику самостверджується шляхом включення у ситуації невизначеності та небезпеки, виходячи з яких вона підтверджує власну губристичну самозначущість. Саме тому перспективним напрямом дослідження особистості ризику є визначення характеру її губристичних мотивів.

Мета дослідження – визначити психологічні особливості різних типів особистості ризику.

Організація та методи дослідження. Методичний комплекс дослідження типології особистості ризику склали такі методики:

1. Методика діагностики конфліктності та прагнення до ризику (короткий S 32-тест), спрямований на визначення міри розвитку пошуку гострих відчуттів, неадекватного прагнення до труднощів і непереносимості одноманіття [3; 8].

2. Опитувальник «Імпульсивність-7» (модифікований варіант А. Долникової та Т. В. Корнілової), спрямований на діагностику імпульсивності та схильності до ризику [1].

3. Опитувальник «Особистісні чинники прийняття рішень» (ЛФР-25), спрямований на діагностику раціональності та готовності до ризику особистості [1].

Для подальшої психологічної характеристики типів особистості ризику було використано методики:

1. Методика діагностики толерантності до невизначеності [4].

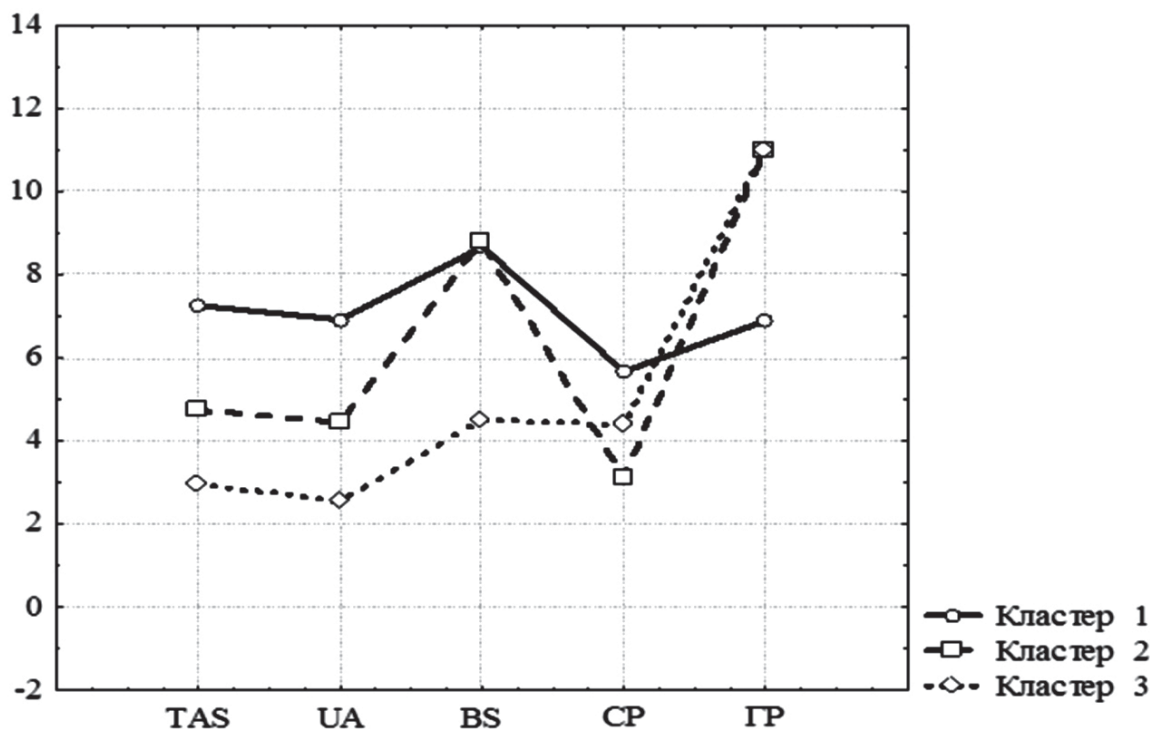
2. Методика діагностики ургентної залежності [7].

3. Методика діагностики губристичної мотивації [6].

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розглянемо типологічні особливості особистості ризику. Психологічними параметрами, які складатимуть виділені типологічні профілі, виступили ті, що дають найглибше уявлення про ризик як особистісну диспозицію: TAS – пошук гострих відчуттів; UA – неадекватне прагнення до труднощів; BS – непереносимість одноманіття; схильність до ризику та готовність до ризику.

Нами було проведено процедуру кластерного аналізу методом К-середніх для визначення основних типів «особистості ризику» (рис. 1).

Аналізуючи характеристики утворених кластерів, слід відзначити, що найбільш поширений з них, «Деструктивна особистість ризику» (44,5% вибірки), має таку характеристику: високі показники прагнень до ризику, які проявляються у високому рівні потреби в гострих відчуттях, труднощів, розваг. Окрім цього, така особистість характеризується вираженою схильністю до ризику, при цьому готовність до ризику як до вибору ризикової дії як найбільш раціональної та виваженої у таких індивідів розвинута слабо. Отже, тип «Деструктивна особистість ризику» характеризується найменш оптимальними показниками особистості ризику – схильністю до нераціональних труднощів, пошуку гострих відчуттів та низькою готовністю до ефективної поведінки у ризикових ситуаціях.

Рис. 1. Типи особистості ризику

Кластер 1 – високі показники пошуку гострих відчуттів – високі показники неадекватного прагнення до труднощів – високі показники непереносимості одноманітності – високі показники схильності до ризику – низькі показники готовності до ризику – «Деструктивна особистість ризику»;

Кластер 2 – помірні показники пошуку гострих відчуттів – помірні показники неадекватного прагнення до труднощів – високі показники непереносимості одноманітності – низькі показники схильності до ризику – високі показники готовності до ризику – «Адаптивна особистість ризику»;

Кластер 3 – низькі показники пошуку гострих відчуттів – низькі показники неадекватного прагнення до труднощів – низькі показники непереносимості одноманітності – низькі показники схильності до ризику – високі показники готовності до ризику – «Конструктивна особистість ризику».

Тип, який характеризується кластером «Адаптивна особистість ризику» (28,57% вибірки), має такі риси: помірність у прагненні до труднощів, прагнення до різноманіття життя, непереносимість одноманітності, низька схильність до ризику і висока готовність до нього. Загалом поєднання низької схильності до ризику з високою готовністю до нього є оптимальним для адаптації особистості у суспільстві, яке вимагає від неї бути гнучким і пристосованим до щоденних змін у сучасній реальності (26,89% вибірки).

26,89% вибірки досліджуваних відносяться до «Конструктивного типу особистості ризику». Така назва обумовлена тим, що в групі цих досліджуваних виявляються низькі показники схильності до ризику та не виправданої екстремальної поведінки у поєднанні з високими показниками готовності до ризику. Така структура показників особистості ризику в межах цього типу забезпечує найбільш оптимальне сприйняття ризику та найбільшу самоєфективність у ризикових ситуаціях.

Розглянемо результати порівняння показників толерантності до невизначеності в досліджуваних з різним типом особистості ризику.

З таблиці 1 видно, що всі досліджувані характеризуються високими показниками толерантності до невизначеності, однак існує специфіка толерантності у досліджуваних з різним типом особистості ризику. Так, у деструктивного типу особистості ризику відзначаються найвищі показники ставлення до новизни, до невизначених ситуацій. Вони характеризуються перевагою невизначеності у більшій мірі, ніж особистості конструктивного та адаптивного типу. Загалом у представників деструктивного типу найвищі показники толерантності до невизначеності.

Таблиця 1

Середні значення показників толерантності до невизначеності у досліджуваних різного типу особистості ризику

Показники толерантності до невизначеності	Групи досліджуваних за типом особистості ризику			Н	р
	Деструктивна	Конструктивна	Адаптивна		
Ставлення до новизни	16,54±1,92	12,31±2,34	14,51±2,90	8,32	<0,001
Ставлення до складних завдань	32,23±5,66	34,48±7,54	35,45±12,37	2,35	-
Ставлення до невизначених ситуацій	43,56± 7,21	39,15±8,78	40,36±9,01	5,43	<0,001
Перевага невизначеності	57,23±11,25	53,37±10,90	55,24±8,79	7,34	<0,001
Толерантність/запобігання невизначеності	55,22±12,24	51,21±11,54	52,34±12,37	6,31	<0,001

Особи адаптивного типу особистості ризику характеризуються найвищими показниками ставлення до складних завдань. Цей тип

особистості передбачає прагнення до труднощів, високу мотивацію досягнення, яка підкріплюється їх високою готовністю до ризику.

Конструктивний тип особистості ризику характеризується високими середньопоказниками толерантності до невизначеності і може вважатися найпомітнішим, порівняно з іншими типами особистості ризику стосовно толерантності.

Таблиця 2

Середні значення показників ургентної залежності в досліджуваних різного типу особистості ризику

Показники	Групи досліджуваних за типом особистості ризику			Н	р
	Деструктивна	Конструктивна	Адаптивна		
Ургентна залежність	39,46±11,34	40,12±12,33	45,67±6,75	12,32	<0,0001

Встановлено, що найвищі показники ургентної залежності мають особи з адаптивним типом особистості ризику. Їх прагнення до різноманіття життя, гострих відчуттів у поєднанні з готовністю до ризику обумовлює схильність до прискорення темпів життєдіяльності, трудоголізму, діяльності в обмежених часових термінах, що є ознаками ургентної залежності. Досліджувані з деструктивним типом особистості ризику в меншій мірі схильні до ургентної адикції, оскільки їх активність спрямована переважно на пошук гострих почуттів у розвагах та відпочинку, бізнесі, однак це зовсім не означає високу міру їх трудоголізму, прагнення до робочого навантаження та життєдіяльності в обмежених часових термінах.

Розглянемо результати порівняння показників губристичної мотивації в досліджуваних різного типу особистості ризику, подані у таблиці 3, з якої видно, що прагнення до переваги власнотиве у більшій мірі особам деструктивного типу, а до досконалості – з конструктивним типом особистості ризику.

Таблиця 3

Середні значення показників губристичної мотивації (прагнення до самоствердження) в досліджуваних різного типу особистості ризику

Показники	Групи досліджуваних за типом особистості ризику			Н	Р
	Деструктивна	Конструктивна	Адаптивна		
Прагнення до досконалості	28,54±5,44	32,55±6,34	29,15±5,23	6,43	<0,001

Прагнення до переваги	32,54±4,33	23,17±5,32	26,34±6,77	34,56	<0,0001
-----------------------	------------	------------	------------	-------	---------

З таблиці 3 видно, що адаптивний тип особистості ризику передбачає найвищі показники прагнення до досконалості, а деструктивний тип особистості ризику характеризується надмірно високим рівнем прагнення до переваги.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок з цього напрямку. Особистість ризику – інтегрована особистісна здатність до діяльності у ситуаціях невизначеності та небезпеки, яка функціонує у континумі «готовність до ризику – схильність до ризику», «імпульсивність – раціональність», «прагнення до ризику – ризик як копінг і захист».

Встановлено три типи особистості ризику – деструктивний, адаптивний та конструктивний. Тип «Деструктивна особистість ризику» хаарктеризується найменш оптимальними показниками особистості ризику – схильністю до нерациональних труднощів, пошуку гострих відчуттів та низькою готовністю до ефективної поведінки у ризикових ситуаціях.

Тип «Адаптивна особистість ризику» є оптимальним для адаптації особистості у суспільстві, яке вимагає від неї бути гнучким та пристосованим до щоденних змін у сучасній реальності. Цей тип особистості характеризується найвищими показниками переваги складних завдань та ургентної залежності.

Тип «Конструктивна особистість ризику» забезпечує найбільш оптимальне сприйняття ризику та найбільшу самоефективність у ризикових ситуаціях. Цей тип характеризується високим прагненням до досконалості, помірно високими показниками толерантності до невизначеності та ургентної залежності.

Список використаних джерел

1. Ильин Е. П. Психология риска / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2012. – 288 с.
2. Ильин Е.П. Работа и личность. Трудоголизм, перфекционизм, лень / Е.П. Ильин. – Серия «Мастера психологии» – СПб., 2011. – 224 с.
3. Кононова В.Н. О некоторых результатах применения методики SSS в психологическом обследовании работников таможенной службы / В.Н. Кононова // Вестник МГУ. – Сер. 14. Психология. – 2000. – №2.
4. Осин Е.Н. Факторная структура русскоязычной версии «Шкалы общей толерантности к неопределенности Д. Ма-

- клейна» / Е.Н. Осин // Психологическая диагностика. – 2010. – № 2. – С. 65–86.
5. Психодиагностика толерантности личности / Под ред. Г.У. Солдатовой, Л.А. Шайгеровой. – М.: Смысл, 2008. – 172 с.
  6. Фоменко К.І. Взаємозв'язок нарцисизму та губристичної мотивації студентів /К.І. Фоменко // Психологічні перспективи. Випуск 23, Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. – С. 308–318.
  7. Шибко О.Л. Ургентная аддикция как форма аддиктивного поведения личности // Психологический журнал. 2006. – № 3(11). – С. 65–68.
  8. Factorial Structure of the Sensation-Seeking Scale-Form V: Confirmatory Factor Analyses in Nonclinical and Clinical Samples //Can J Psychiatry. – Vol. 46. – November 2001.
  9. Maddi S. Hardiness and Mental Health / S. Maddi, D. Khoshaba // Journal of Personality Assessment. – 1994. – Vol. 63. – № 2. – P. 265–274.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Il'in E. P. Psihologija riska / E.P. Il'in. – SPb. : Piter, 2012. – 288 s.
2. Il'in E.P. Rabota i lichnost'. Trudogolizm, perfekcionizm, len' / E.P. Il'in. – Serija «Mastera psihologii» – SPb., 2011. – 224 s.
3. Kononova V.N. O nekotoryh rezul'tatah primenenija metodiki SSS v psihologicheskom obsledovanii rabotnikov tamozhennoj sluzhby / V.N. Kononova // Vestnik MGU. – Ser. 14. Psihologija. – 2000. – №2.
4. Osin E.N. Faktornaja struktura russkojazychnoj versii «Shkaly obshhej tolerantnosti k neopredelennosti D. Maklejna» / E.N. Osin // Psihologicheskaja diagnostika 2010, № 2. – S. 65–86.
5. Psihodiagnostika tolerantnosti lichnosti / Pod red. G.U. Soldatovoj, L.A. Shajgerovoj. – M.: Smysl, 2008. – 172 s.
6. Fomenko K.I. Vzajemozv'jazok narcysyzmu ta gubrystychnoi' motyvacii' studentiv /K.I. Fomenko // Psihologichni perspektivy. Vypusk 23, Luc'k: Shidnojevropejs'kyj nacional'nyj universytet imeni Lesi Ukrai'nky, 2014. – S. 308–318.
7. Shibko O.L. Urgentnaja addikcija kak forma addiktivnogo povedenija lichnosti // Psihologicheskij zhurnal. 2006. – № 3(11). – S. 65–68.

O.V. Vdovychenko. Typology of the risk personality. The article deals with the term of the Personality of the risk, which is characterized by an integrated risk capacity for action in situations of uncertainty and danger, which operates in a continuum of «willingness to take risks – risk appetite», «impulsivity – rationality», «willingness to take risks – the risk of both coping and protection». The conceptualization of this area, identifying its fullness and semantic structure we propose the term «personality of the risk».

The investigation shows there are three types of personality assessment: constructive, destructive and adaptive, which have different levels of such parameters as the search for thrills, improper desire to difficulties, intolerance to monotony, risk tolerance and willingness to take risks. Personality of the risk correlates with tolerance, hubristic motivation and urgent dependence.

Adaptive personality type is characterized by moderate risk in the pursuit of difficulties, the desire for diversity of life, intolerance of monotony, low risk tolerance and high availability to risk. This type involves the highest positive attitude towards challenges and urgent dependence. This personality type involves the pursuit of difficulties, high motivation to achieve, which is reinforced by their high willingness to take risks.

Destructive personality type is characterized by high risk willingness to take risks, which are manifested in the high level of demand for the thrill of entertainment risk appetite. The characteristic of this type is a high tolerance for uncertainty. This type has the highest level of the risk tendency.

Constructive personality type is characterized by low levels of striving for risk and unjustified extreme behavior. This type is characterized by higher levels of excellence in comparison with other types of personality of the risk. This type provides assertive behavior and is the best for successful activity and life.

Key words: personality of the risk, risk, urgent dependence, uncertainty avoidance, hubristic motivation.

Received February 07, 2015

Revised February 16, 2015

Accepted March 22, 2015